

Jonas-saken

1. Journalist

Trond Nygard-Sture, Bergens Tidende

2. Prosjekt

Jonas-saken.

3. Publiserte artikler

<u>Tittel</u>	<u>Publisert i</u>	<u>Dato</u>
3.1 Gutten som var dømt til å tape	BT og bt.no	26. juni 2010
3.2 – Svikt i alle ledd som skulle beskytte ham	BT	26. juni 2010
3.3 Bildefortelling (intervju m. Jonas)	bt.no	26. juni 2010
3.4 Jonas trenger stabilitet og faste rammer. Likevel har minst 350 voksne vært involvert i livet hans, og han er blitt flyttet minst 25 ganger (<i>ingresstittel</i>)	BT	27. juni 2010
3.5 Institusjon kan gi mer vold	BT	27. juni 2010
3.6 13 år gammel begår Jonas ran i ekspressfart. Alltid med barnevern og politiet i hælene. (<i>ingresstittel</i>)	BT	28. juni 2010
3.7 «En av landets dyreste gutter»	BT	28. juni 2010
3.8 Barnevernet gjorde Jonas mer utrygg ved å velge midlertidige løsninger. Gutten ble utredet, men ikke forholdene i hjemmet hans. (<i>ingresstittel</i>)	BT	29. juni 2010
3.9 Historien om Jonas har to helter	BT	29. juni 2010
3.10 «Barnevernet brøt loven»	BT	30. juni 2010
3.11 Vurderer gransking	BT	3. juli 2010
3.12 Krever erstatning for at ingen grep inn	BT	7. juli 2010
3.10 – Kriminaliteten forfølger meg	BT	13. jan. 2011

I tillegg var det noen oppfølgingsartikler av mer generell karakter i dagene etter artikkelserien i juni i fjor.

Bildefortellingen ligger her:

<http://www.bt.no/nyheter/lokalt/--Bryr-meg-ikke-lenger-1109522.html>

4. Bergens Tidende, Pb. 7240, 5020 Bergen, 05500/55214610

5. Trond Nygard-Sture, trond.nygard-sture@bt.no, 48195613

6. Redegjørelse for arbeidet

a) Når og hvordan kom arbeidet i gang, hva var ideen som startet det hele?

Noen av de mest kriminelle ungdommene i Bergen har lang erfaring fra barnevernet. Før de er myndige har flere av dem hatt svært mange møter med politi og domstoler. Hvorfor lager unge gutter så mye trøbbel for seg selv og samfunnet? Valget av akkurat denne gutten er ikke tilfeldig. Jonas hadde figurert i notiser og et par litt større artikler om kriminelle handlinger de siste årene. Han var hyppig i kontakt med politiet. Senere viste det seg at han som 17-åring tronet øverst på listen over de mest aktive gjengangerkriminelle under 18 i Hordaland, langt foran nestemann. Noen måneder før første kontakt fikk jeg dessuten innspill fra en person utenfor redaksjonen om at det trolig lå en stygg barnevernssak der også.

Jeg kontaktet Jonas første gang 12. mars 2008, altså over to år før publisering. Jeg sendte en e-post til en adresse jeg fant på hans hjemmeside. Jeg viste til at jeg hadde skrevet mye om barnevernet de siste årene, og at jeg var interessert i å høre hans historie siden jeg var blitt gjort oppmerksom på at den er spesiell.

Åtte timer senere fikk jeg svar. Han skrev at han ville ta kontakt med meg neste gang han var i Bergen. Han lurte på om BT ville skrive om ham. Jeg svarte at vi i første omgang kunne treffes og snakke sammen. Så kunne vi vurdere siden om det kunne bli artikler ut av det. Han sendte meg så noen e-poster med noen av sine oppfatninger av egen barnevernshistorie.

Det gikk imidlertid lang tid før første møte. Det skyldes først og fremst at han var vanskelig å få tak i og/eller at han var på institusjon i andre deler av landet.

Parallelt opprettet jeg med Jonas' tillatelse kontakt med hans advokat og orienterte om min kontakt med Jonas hensikten med den.

Først ca. ett år senere, i mars 2009, traff jeg ham ansikt til ansikt for første gang. Da hadde vi utvekslet nærmere 50 e-poster. På dette tidspunkt satt han i Bergen fengsel etter en dom for blant annet ran, utpressing og tyveri. På telefonen fortalte jeg at jeg gjerne ville snakke med ham om livet hans og hvorfor det hadde gått slik med han. Vi møttes i fengselet hvor jeg intervjuet ham. Under intervjuet kom alvoret i barnevernssaken frem.

b) Hva var den sentrale problemstilling ved starten av prosjektet?

BT er trolig den avisen i landet som har skrevet mest om barnevern de siste årene. Vanligvis bruker BT statistikk og ekspertisiter for å beskrive systemproblemer. Denne gang ønsket vi å gjøre det på en annen måte: Å fortelle en enkelt gutts livshistorie, en historie som er spesiell og ekstrem, men samtidig gir en unik mulighet til å si noe om hvordan og hvorfor et system som er opprettet for å beskytte barn, svikter. Og ikke minst hvilke konsekvenser det kan få både for barnet selv om samfunnet.

Målet med artiklene om Jonas ble:

1. Å beskrive livet hans og gi noen mulige svar på hvorfor han er blitt slik han er blitt
2. Å belyse de vurderinger og beslutninger barnevernet gjorde i saken hans
3. Å utlede noen generelle lærdommer av måten barnevernet behandlet denne saken på.

c) Redegjør kort for hva som er genuint nytt i saken

BT har på bakgrunn av det aller meste av dokumentene i en barnevernssak kartlagt og beskrevet et helt barnevernsliv; fra Jonas var to år til han fylte 18 år og i egne øyne var «fri» fra barnevernets omsorg. Ingen tilsynsmyndighet har gjort denne jobben. Dette er et journalistisk prosjekt fra a til å. Så vidt jeg vet har dette ikke vært gjort i norsk presse tidligere.

Jonas ble født i 1992. Han vokste altså opp samtidig med at svært mye ny forskning og kunnskap om tidlige skader av vold, overgrep og andre påkjenninger og traumer i oppveksten ble publisert. Forskning har også vist at barn har stort behov for stabilitet og faste rammer samt et fåtall trygge voksne rundt seg. BT har i denne saken levert et grundig dokument på at systemet likevel kan svikte kapitalt; at systemet ikke alltid forstår åpenbare signaler, eller i verste fall ikke evner å handle ut fra dem. Og at de lar en gutt med stort behov for trygghet og faste rammer flytte minst 25 ganger og måtte forholde seg til stadig nye og til sammen flere hundre voksne mennesker.

Det er tidligere foreslått en havarikommisjon for barnevernsaker som har gått galt, blant annet av barnepsykolog Magne Raundalen. BTs arbeid i denne saken kan sammenlignes med en slik kommisjon. Dette påpekte også Raundalen i et leserbrev: «Vi blir rystet i vårt innerste når BTs egen havarikommisjon går opp første del av forløpet som brakte Jonas, 18 år, til Vik fengsel.»

d) Organiseringen av arbeidet, metodebruk, kildebruk, problem underveis, mv.

Å omtale barnevernsaker er noe av det vanskeligste jeg gjør. Ikke minst fordi kildegrunnet ofte er dårlig: Barnevernet vil som oftest ikke kommentere sakene, selv når taushetsplikten er hevet. Samtidig er mange av kildene som vil uttale seg som regel part i saken. De har ofte verken avstand til saken eller balanse i sine vurderinger. Dermed blir troverdigheten problematisk. Derfor hadde jeg bestemt meg før første møte for å be Jonas om å få ut dokumentene hans fra barnevernets arkiver. Det sa han ja til. Ved hans neste kontakt med barnevernstjenesten i Radøy ba han om å få kopi av innholdet i mappene sine.

I ukene og månedene som fulgte snakket jeg med han jevnlig på telefon. Om livet i fengsel, livet hans og ikke minst jakten på dokumentene sine. Ifølge Jonas hadde barnevernet først svart velvillig at han skulle få kopier – helt til han nevnte at BT skulle få dem. Da ble det ifølge Jonas veldig vanskelig. I desember 2009, ni måneder etter første møte, fikk Jonas' advokat, Catharina Gjesti, omsider en logg fra barnevernet over alle dokumentene. Jeg fikk gå gjennom den, og krysset av hvilke dokumenter jeg ville ha: Det aller meste.

Så gikk ukene. Før påske 2010 fikk Jonas omsider to tunge kartonger med dokumenter. De sendte han videre til meg. Jeg kopierte dem og sendte kartongene tilbake til fengselet.

Dokumentene kan deles inn i en rekke ulike kategorier: Hel- og halvårsrapporter fra institusjoner, utredninger, rapporter fra skoler, bekymringsmeldinger, rapporter over enkelthendelser, tvangsprotokoller, dommer, kjennelser, prosesskriv, anmeldelser, ulike politidokumenter, søknader, etc. De er forfattet av ansatte i barnevernet, ansatte i Bufetat og på institusjoner, lærere, barnehagepersonell, psykologer, psykiatere, politifolk, advokater, dommere og slektninger.

Et viktig spørsmål i denne fasen: Hvordan går man løs på ca. 1200 sider med dokumenter? Jeg måtte finne en metode som gjorde at jeg 1) kunne slippe å lese de fleste dokumentene mer enn en gang, 2) samle og systematisere viktige opplysninger på en enkel og lett tilgjengelig måte. Tre typer opplysninger var spesielt viktige for meg:

- Hvordan behandlet barnevernet varslingen om mulige overgrep, og hvordan fulgte de det opp?
- Hvor mange ganger ble Jonas flyttet i sitt liv; enten av moren eller barnevernet?
- Hvor mange mennesker har vært inne og bestemt eller på andre måter påvirket hans liv?

Jeg anså dette som sentrale punkt i gjennomgangen fordi et mål for alle som har omsorg for barn – både foreldre og barnevern – er å gi dem en stabil og trygg oppvekst. Forskning viser at stabilitet, faste rammer og tilknytning til et begrenset antall trygge voksne over tid er avgjørende for et barns utvikling.

Etter en tids tankevirksomhet og diskusjoner med kolleger, falt jeg ned på denne metoden: Jeg opprettet et regneark (excel) der jeg laget kolonner for a) nummerering, b) kategorisering av hvert enkelt dokument, c) avsender og mottaker, d) registrering av hver flytting, e) registrering av alle voksne (med navn) som på en eller annen måte påvirket Jonas' liv, fordelt på rundt 14 yrker/grupper, samt f) et kommentarfelt med en oppsummering av det viktigste innholdet i dokumentet samt viktige sitater.

Med regneark (som jo summerer) var det enkelt å holde oversikt over antall flyttinger og hvor mange voksne som var innom livet til Jonas. Etter å ha sortert dokumentene kronologisk (en overraskende tidkrevende jobb i seg selv), sto jeg igjen med ca. 1200 sider dokumenter. De dekket Jonas' liv fra han var to til han var nesten 18 år.

Fra dokumentene kunne jeg registrere 326 forskjellige voksne som har påvirket eller tatt avgjørelser i livet til Jonas. Hvor mange som var involvert, men ikke var navngitt i dokumentene, kan man bare spekulere i. Neppe få det heller. I artiklene har vi skrevet «minst 350». Det er et konservativt anslag med tanke på at vi for eksempel bare fant ni navngitte fengselsansatte. Jonas har syv dommer og mange fengselsopphold bak seg allerede. Blant disse er det flest institusjons- og barnevernsansatte, men også et stort antall lærere, advokater, dommere og politifolk, for å nevne noen. Gjennomgangen viste også at Jonas måtte flytte minst 25 ganger før han fylte 18 år. Vi fant nøyaktig dokumentasjon på 23, men opplysninger tydet på at det var noen til. De aller fleste flyttingene skjedde etter at barnevernet kom inn i livet til Jonas.

Siden gjennomgangen av dokumentene var en så vesentlig del av metoden så har jeg lagt ved deler av excelldokumentet for å vise systematikken.

De skriftlige kildene var en forutsetning for å kunne skrive en slik artikkelserie. Styrken med dokumentene kontra de muntlige kildene er at de er skrevet den gang dette skjedde, og derfor

ikke basert på hukommelse. Dessuten er det mange dokumenter som i stor grad gir det samme bildet av Jonas' utvikling over tid.

På grunn av mengden, dybden og bredden i de skriftlige kildene, var behovet for muntlige kilder mindre enn jeg hadde trodd på forhånd. Av muntlige kilder snakket jeg med ansatte i Vik fengsel og Bergen fengsel, kilder i politiet, Helse Vest, Bufetat, Jonas' søster, noen få andre med kjennskap til gutten samt noen ekspertkilder.

Jonas hadde på forhånd signert et tosifret antall erklæringer som hevet taushetsplikten til en stor gruppe mennesker som har vært i kontakt med Jonas. Av dem jeg ønsket å kontakte, valgte fosterforeldrene, barnevernstjenesten og det statlige barnevernet (Bufetat) å ikke snakke med meg. For barnevernet ble beslutningen tatt av rådmann og ordfører. De viste til at det var andre involvert de måtte ta hensyn til. Om de siktet til moren eller seg selv, vites ikke. Også muligheten for et søksmål ble trukket frem. At de sa nei var imidlertid ikke noe stort problem, siden barnevernets vurderinger og beslutninger kom tydelig frem i dokumentene.

En annen ting jeg hadde bestemt meg for var å leie inn en fagperson som kunne gå grundig gjennom deler av dokumentene. Årsaken var at jeg (av erfaring) tvilte på om barnevernet ville kommentere saken. Desto viktigere var det at noen med fagkompetanse kunne vurdere barnevernets oppfølging av gutten. Da ville det bli vanskeligere å reise tvil om BTs fremstilling av saken.

Vi vurderte det slik at det ville være tilnærmet umulig å finne noen som ville ta et slikt oppdrag uten betaling. Og om det skulle være noen, så kunne det trolig reises tvil om motivet. En eller annen form for empatisk involvering i temaet eller personer i saken ville neppe vært heldig for troverdigheten.

Jeg fant frem til psykolog og forsker Elisabeth Backe-Hansen i Nova i Oslo. Vi valgte henne fordi hun tidligere har jobbet i barnevernet og senere var sakkyndig i mange barnevernssaker. Dermed har hun grundig kjennskap til både systemet, vurderingsmetoder og hva barnevernet er pålagt av oppgaver. Like viktig i valget var at hun ikke har hatt noe ansettelses- eller oppdragsforhold for barnevernet på en god del år. Hun har dessuten hatt base på Østlandet og har ikke jobbet for barnevernet i Hordaland.

Elisabeth Backe-Hansen fikk, med Jonas velsignelse, i oppdrag av BT å gå gjennom rundt 600 sider av de viktigste dokumentene. Blant annet fikk hun alle utredninger av Jonas, de fleste hel- og halvårsrapporter fra institusjoner, dommer og avgjørelser fra fylkesnemnda og tingrett. Etter sin gjennomgang lot hun seg intervju om sine vurderinger med påfølgende sitatsjekk.

Også en fagmann på overgrep i Helse Vest lot seg intervju (uten honorar) etter å ha sett noen få dokumenter.

Også forholdet til Jonas må omtales. Det er ikke lett å overskue konsekvensene av å brette ut livet til en 18-åring på denne måten. For å ha best mulig grunnlag for å vurdere dette, samt for å forsikre meg om at han følte seg trygg på meg, besøkte jeg ham seks ganger i to forskjellige fengsel på de 15 månedene fra første intervju til trykking. I tillegg har jeg ringt ham 15–20 ganger, inkludert på julaften og 18-årsdagen hans. Mitt inntrykk var, og er, at han kunne tåle å få sitt liv omtalt på denne måten. Jeg tror at han føler det som en slags oppreisning overfor barnevernet, og kanskje også viktig: At han håper at alle dem som har vært utsatt for hans

svarte sider – hans ofre, ansatte i politiet, fengsel, institusjoner, etc. – har fått en forklaring og en nyansering av sitt bilde av Jonas.

Jonas er ikke hans virkelige navn. Men historien hans er likevel så spesiell at de som visste en del om ham også ville kjenne igjen ham. Det var ikke til å unngå. Det var også Jonas innforstått med.

7. Spesielle erfaringer du vil nevne

Selv om det har mer med presentasjon enn metode å gjøre, så må det nevnes at vi valgte å bruke elementer av fortellende journalistikk i noen av reportasjene. Siden det er ganske mange sider om en person/sak, så var det viktig for BT å levendegjøre historien for å holde på leserne. Vi la også stor vekt på foto, dels for dokumentasjonens skyld, dels for å trekke leseren så langt inn i historien som mulig. Uttegning av sidene er gjort, etter min mening, med stort hell av BTs designverksted.

På mine 16 år som journalist har jeg aldri fått så mye tilbakemeldinger på noen artikler før som denne. Leserbrev, e-poster, sms-er, telefoner og Facebook-kommentarer.

Bufetat region Vest bruker artikkelserien for å belyse problemstillinger når de holder foredrag for barnevernsansatte på Vestlandet.

Artiklene ble publisert i månedsskiftet juni/juli. Jonas ble løslatt i midten av juli. Fra da av var det vanskelig å få kontakt med ham. Da jeg omsider fikk snakket med ham i august i forbindelse med en annen sak (den såkalte Ragnhild-saken), lånte avisen ham en billig mobiltelefon. Årsaken var at vi ville unngå å miste kontakten med ham igjen siden avisen hadde bestemt seg for å følge opp ham og artiklene om ham. Mobiltelefonen bidro til at jeg greide å holde kontakten med Jonas noen uker utover høsten, inntil han ble pågrepet på nytt – og telefonen forsvant.

18 år gamle Jonas har i dag syv dommer på rullebladet sitt.

Siden publisering i slutten av juni har jeg truffet Jonas fire ganger. Ellers har jeg hatt sporadisk kontakt med ham pr. e-post, sms og telefon. Jeg/BT ønsker å se hvordan det går med ham. Han har latt avisen og leserne få et omfattende innsyn i sitt liv. Derfor mener vi det er riktig og viktig både overfor ham og leserne at vi holder kontakten og følger han opp.

8. Bergen 14. januar 2011